

УДК 339.542(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2025-2.5>

А. В. Мазур, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

БАЛАНС МІЖ ВИМОГАМИ ПУБЛІЧНОГО ІНТЕРЕСУ ТА ЗАХИСТОМ ПРАВА ВЛАСНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ НОРМИ СТАТТІ 481 МК УКРАЇНИ^{1*})

У статті здійснено комплексний правовий аналіз проблеми забезпечення справедливого балансу між вимогами публічного інтересу та захистом права приватної власності в контексті застосування частини шостої статті 481 Митного кодексу України. Обґрунтовується, що зазначена норма, яка передбачає адміністративні санкції у вигляді значного штрафу або конфіскації транспортного засобу за порушення строків тимчасового ввезення, має подвійну природу: з одного боку, вона покликана забезпечити митну безпеку та ефективний контроль за переміщенням товарів через митний кордон; з іншого – створює ризики надмірного втручання держави у сферу приватної власності без достатніх гарантій індивідуалізації відповідальності. У межах дослідження здійснено розмежування понять «абсолютно визначеної» та «безальтернативної» санкції, проаналізовано межі дискреції правозастосовних органів та обґрунтовано необхідність запровадження більш гнучких механізмів санкціонування із дотриманням принципу пропорційності. Особлива увага приділена співвідношенню досліджуваної норми з правовими позиціями Конституційного Суду України, стандартами Європейського суду з прав людини та положеннями статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Аргументовано, що чинне правове регулювання не виключає досягнення справедливого балансу між захистом митних інтересів держави та правами приватних осіб, однак потребує подальшого вдосконалення, зокрема у напрямку запровадження гнучкої шкали санкцій залежно від ступеня тяжкості порушення. Результати дослідження можуть бути використані при підготовці пропозицій до змін митного законодавства України в контексті підвищення рівня правових гарантій у сфері адміністративної відповідальності.

Ключові слова: право власності; публічний інтерес; юридична відповідальність; принцип пропорційності; санкції; тимчасове ввезення; конфіскація; адміністративне правопорушення; Митний кодекс України; верховенство права.

A. V. Mazur. Balance between public interest requirements and protection of property rights (on the example of the norm of article 481 of the Customs Code of Ukraine)

The article provides a comprehensive legal analysis of the problem of ensuring a fair balance between the requirements of public interest and the protection of private property rights in the context of the application of part 6 of Article 481 of the Customs Code of Ukraine. It is substantiated that the specified norm, which provides for administrative sanctions in the form of a significant fine or confiscation of a vehicle for violation of the terms of temporary import, has a dual nature: on the one hand, it is designed to ensure customs security and effective control over the movement of goods across the customs border; on the other hand, it creates risks of excessive state intervention in the sphere of private property without sufficient guarantees of individualization of responsibility. The study distinguishes between the concepts of "absolutely defined" and "unalternative" sanction, analyzes the limits of discretion of law enforcement agencies, and justifies the need to introduce more flexible sanctioning mechanisms in compliance with the principle of proportionality. Particular attention is paid to the correlation of the studied norm with the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine, the standards of the European Court of Human Rights, and the provisions of Article 1 of the First Protocol to the European Convention on Human Rights. It is argued that the current legal regulation does not exclude achieving a fair balance between the protection of the customs interests of the state and the rights of individuals, but requires further improvement, in particular in the direction of introducing a flexible scale of sanctions depending on the severity of the violation. The results of the study can be used in the preparation of proposals for amendments to the customs legislation of Ukraine in the context of increasing the level of legal guarantees in the field of administrative liability.

Key words: property rights; public interest; legal liability; principle of proportionality; sanctions; temporary import; confiscation; administrative offense; Customs Code of Ukraine; rule of law.

Постановка проблеми. У правовій державі забезпечення балансу між публічним інтересом і захистом приватної власності є однією з ключових гарантій верховенства права. Водночас у сфері митних правовідносин часто виникають ситуації, коли органи державної влади, реалізуючи митну політику та здійснюючи

^{1*} Конституційний Суд України своїм Рішенням № 6 р(І)/2023 від 6 вересня 2023 р. про відповідність частини 6 ст. 481 МК України Конституції України підтвердив законність адміністративно-правової санкції за перевищення строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України більше ніж на тридцять діб, а так само втрату цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектування: накладення штрафу в розмірі десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або конфіскацію таких транспортних засобів.

контроль за переміщенням товарів через митний кордон, обмежують права власників майна в ім'я публічного інтересу. Особливої актуальності ця проблема набуває у контексті застосування статті 481 Митного кодексу України, яка передбачає можливість безоплатного вилучення товарів, транспортних засобів та іншого майна у разі порушення митних правил.

З одного боку, така норма спрямована на забезпечення ефективності митного контролю, протидію контрабанді та захист економічної безпеки держави. З іншого – її застосування прямо впливає на майнові права осіб, що може створювати ризики надмірного втручання держави у сферу приватної власності без достатніх правових гарантій. Відтак виникає проблема: наскільки стаття 481 МК України відповідає стандартам пропорційності, справедливості й правової визначеності, а також чи забезпечує вона належний баланс між публічними інтересами держави та правами власника. Це питання набуває особливої ваги з огляду на вимоги статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини щодо втручання у право власності. Необхідність з'ясування меж допустимого втручання в майнові права, обґрунтованості санкцій та ефективності засобів юридичного захисту обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання забезпечення балансу між вимогами публічного інтересу та захистом прав людини (радіше людських прав, бо ж «human rights», а не «the rights of man», на чому слушно наполягає С. Головатий [1, с. 5-11]) є предметом дослідження представниками різних галузевих юридичних наук в Україні та за її межами. Предметом аналізу є і методологічні аспекти в судовій практиці, як-от «пропорційність» та «баланс інтересів» у публічно-правових спорах [2], і характеристика балансу інтересів у кримінальному провадженні [3]. Активно вивчаються критерії правомірності обмеження права власності у практиці ЄСПЛ: розкривається співвідношення пропорційності і балансу між приватним правом власності і публічними інтересами [4], у фінансових правовідносинах [5], тощо. Широко представлена в масиві рішень Конституційного Суду України правова позиція з проблематики права власності (близько трьох десятків рішень), що ж до досліджуваного питання – див. ґрунтовний аналіз щодо забезпечення справедливого балансу між публічним інтересом і правом власності у рішенні від 15 червня 2022 р. № 4-р(II)/2022 щодо конституційності ст. 485 МК України [6] або тезу, що при обмеженні права власності в інтересах суспільства пропорційними можуть вважатися такі заходи, які є менш обтяжливими для прав і свобод приватних осіб з-поміж усіх доступних для застосування заходів у рішенні від 23 березня 2017 року № 1989–VIII [7].

Принцип пропорційності визнається головним критерієм для оцінки допустимості обмеження прав людини незалежно від умов функціонування, особливо під час правового режиму воєнного стану, адже він забезпечує необхідний баланс між захистом суспільних інтересів та дотриманням основоположних прав і свобод людини і громадянина (втім, його застосування за певних умов набуває специфічних рис, пов'язаних з обмеженням прав людини у досягненні легітимних державних цілей, таких як забезпечення національної безпеки та оборони, територіальної цілісності, державного суверенітету та відсічі збройній агресії [8]).

Безпосередньо захисту суспільного (публічного) інтересу як критерію обмеження конституційних прав і свобод особи присвятив свою публікацію Берназюк Я. О. [9], в якій автор аналізує рішення Конституційного Суду України, на підставі чого з'ясовано складові принципу верховенства права, які повинні забезпечуватися державою та її органами під час: встановлення правових обмежень у реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина; регулювання суспільних відносин у соціальній сфері; перерозподілу державних видатків та суспільного доходу; встановлення обмежень у праві на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень. На підставі проведеного дослідження було запропоновано доповнити ст. ст. 56 та 65 Конституції України з метою уніфікації підходу до визначення підстав для обмеження у виключних випадках конституційних прав та свобод особи.

Власне співвідношення публічного інтересу й права власності як цивільно-правової категорії досліджує Пацурківський Ю. [10]. Автор обмеження називає складовим елементом правового режиму власності, захист законних прав громадян кваліфікує як головне завдання держави, межі здійснення права власності окреслює крізь призму відповідних способів у законі: вказівка на цільове використання майна; вказівка на способи реалізації права власності.

Мета і завдання наукового дослідження. Метою наукового дослідження є обґрунтування на основі досягнень адміністративно-правової науки, логічного тлумачення норм Основного Закону, Митного кодексу України, аналізу практики Конституційного Суду України, вираженої правової позиції стосовно відповідності Конституції України абзацу другого частини шостої статті 481 Митного кодексу України (далі – МКУ), що передбачає накладення штрафу в розмірі десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або конфіскацію транспортних засобів, щодо яких допущено перевищення строку тимчасового ввезення на митну територію України більше ніж на тридцять діб, а так само втрата цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектування.

Завдання дослідження підпорядковано сформульованій меті й полягають у пошуку відповідей на такі запитання:

1. У чому полягає легітимна мета санкції частини шостої статті 481 МКУ?

2. Чи свідчить виключно майновий характер відповідальності за частиною шостою статті 481 МКУ (накладення штрафу або конфіскація транспортного засобу) про те, що санкція є абсолютно визначеною та (або) безальтернативною?

3. Чи узгоджується застосування санкції частини шостої статті 481 МКУ з конституційним принципом індивідуалізації юридичної відповідальності?

4. Чи пропорційна адміністративна відповідальність за частиною шостою статті 481 МКУ тяжкості вчиненого порушення митних правил?

5. Чи забезпечено внаслідок застосування частини шостої статті 481 МКУ справедливий баланс між вимогами публічного інтересу та захистом права власності особи?

6. Чи здатні менш обтяжливі для прав і свобод осіб заходи обмеження права власності досягти легітимної мети на тому самому якісному рівні?

Виклад основного матеріалу пропонується у форматі відповіді на сформульовані вище запитання.

1. У чому полягає легітимна мета санкції частини шостої статті 481 МКУ?

Юридична відповідальність є одним із видів соціальної відповідальності як явища, суть якого полягає в охороні суспільних відносин та реакції з боку суспільства на порушення правових норм, які встановлені державою, та стимулюванні правомірної поведінки суб'єктів суспільних відносин, а також у сприянні формуванню в населення поваги до закону і права [11]. Адміністративна відповідальність як різновид юридичної відповідальності має вагоме значення в охороні правопорядку та у профілактиці правопорушень, у тому числі в сфері митних відносин.

Правомірною метою встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина у сфері митних відносин та притягнення винної особи до відповідальності за порушення митних правил є потреба захисту митних інтересів та митної безпеки України [6]. Відповідно до статті 6 МКУ “митні інтереси України – це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення митної справи”, “митна безпека – це стан захищеності митних інтересів України”.

У сучасних умовах досягнення необхідного рівня митної безпеки держави вимагає врахування реальних і потенційних загроз життєво важливим інтересам особи, суспільства та держави [12, с. 211]. Ступінь загроженості формується сукупністю ризиків. Вони можуть відрізнятися, коли йдеться про суб'єкта ЗЕД як бенефіціара митного режиму тимчасового увезення. Останній є одним з найбільш використовуваних та зрозумілих для суб'єктів ЗЕД, однак, для прикладу, доки не постає питання щодо порушення строків використання цього режиму та відповідальності суб'єктів ЗЕД за таке порушення [13]. Звільнення від сплати митних платежів, що надається під час декларування товарів та транспортних засобів у даний вид митного режиму, робить його потенційно привабливим для здійснення різного роду порушень митного законодавства з метою незаконного переміщення товарів через митний кордон, що вимагає встановлення додаткових вимог щодо контролю за порядком реалізації даного митного режиму [14], вжиття, приміром, превентивних заходів шляхом передбачення дедалі більших розмірів штрафів залежно від тривалішого періоду часу від моменту завершення дозволеного періоду тимчасового увезення й невиконання.

У державі, крім механізму створення умов для реалізації прав та свобод людини і громадянина, має існувати й механізм охорони та захисту від протиправних посягань. На прикладі статті 481 МКУ спостерігаємо як законодавець враховував вимоги правоохоронної практики в сфері митних відносин й конкретизував засоби досягнення легітимної мети забезпечення митної безпеки та митних інтересів. У порівнянні із первинною редакцією статті 2012 р. (1) було конкретизовано можливі варіанти перевищення строків тимчасового увезення із одночасним встановленням більших розмірів штрафів, (2) доповнена частиною шостою стаття 481 МКУ тепер містить кваліфікуючі ознаки з метою чіткішої індивідуалізації адміністративної відповідальності за порушення правил одного із найбільш поширених митних режимів: об'єктивна сторона правопорушення доповнена таким діянням як “втрата транспортного засобу” включно із розкомплектуванням.

Тимчасове ввезення транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України допускається за умови, що такі транспортні засоби не використовуватимуться для внутрішніх перевезень на митній території України. При цьому суб'єктами відповідальності є як фізичні особи, так і посадові особи підприємств. Таким чином, незастосування відповідальності, передбаченої частиною шостою статті 481 МКУ, за перевищення строків доставки транспортних засобів комерційного призначення, а так само їх втрату або розкомплектування, може сприяти зловживанням з боку підприємств – суб'єктів ЗЕД та безкарності у разі втрати таких транспортних засобів разом з товарами, які ними переміщуються, та призвести до значних втрат Державного бюджету [15].

Отже, легітимна мета санкції частини шостої статті 481 МКУ полягає в тому, щоби (а) невідкладно і ефективно протидіяти порушенню умов тимчасового ввезення товарів на митну територію України, зокрема перевищенню строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України більше ніж на тридцять днів, а так само втраті цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектуванню, (б) забезпечити своєчасне їх вивезення або заявлення в інший митний режим.

2. Чи свідчить виключно майновий характер відповідальності за частиною шостою статті 481 МКУ (накладення штрафу або конфіскація транспортного засобу) про те, що санкція є абсолютно визначеною та (або) безальтернативною?

Абсолютно визначена санкція – це санкція, що точно визначає вид і міру впливу, яка повинна бути застосована до особи у випадку порушення нею прав та обов’язків. *Безальтернативна санкція* – це санкція (до прикладу, “штраф із конфіскацією товарів”), яка не залишає суду можливості знизити визначену статтею міру адміністративної відповідальності, вирішити питання застосування санкції частково чи незастосування взагалі, беручи до уваги конкретні деталі кожної справи і пом’якшувальні обставини, та зобов’язує суд застосовувати санкцію в кожному випадку доведення вини особи у вчиненні даного адміністративного правопорушення

На відміну від абсолютно визначеної та безальтернативної санкції, майновий характер відповідальності означає, що основним способом захисту прав та інтересів є накладення майнових санкцій – як-от за частиною шостою статті 481 МКУ штрафу або конфіскації транспортного засобу. Однак, це не означає, що санкція є абсолютно визначеною та безальтернативною.

Законодавство передбачає певні межі, умови та порядок застосування майнових санкцій, а також встановлює можливість альтернативного застосування санкцій. Наприклад, замість конфіскації транспортного засобу може бути застосоване інша майнова санкція – штраф.

Отже, хоча майновий характер відповідальності передбачає накладення майнових санкцій, це не означає, що санкція частини шостої статті 481 МКУ є абсолютно визначеною та (або) безальтернативною. Законодавство встановлює межі, умови та порядок застосування майнових санкцій, а також альтернативу щодо накладання штрафу або конфіскації транспортного засобу.

Таким чином, виключно майновий, а не особистісний характер відповідальності за частиною шостою статті 481 МКУ не свідчить про те, що санкція є абсолютно визначеною та (або) безальтернативною. Відмова від певного сталого розміру адміністративного штрафу за той чи інший вид порушення митних правил, водночас, бачиться перспективним напрямом подальшого розвитку митного законодавства. Впровадження мінімального й максимального розміру штрафу дозволить судам індивідуалізувати покарання за вчинення вказаного виду адміністративних правопорушень, повною мірою урахувати всі фактичні обставини справи.

3. Чи узгоджується застосування санкції частини шостої статті 481 МКУ з конституційним принципом індивідуалізації юридичної відповідальності?

Згідно із статтею 61 Конституції України юридична відповідальність особи має індивідуальний характер. Обов’язковою особливістю юридичної відповідальності є її персоніфікація, суб’єктивна пов’язаність з особою порушника, винуватця [16, с. 140].

Принцип індивідуалізації відповідальності, уособлюючи у собі початок справедливості та гуманізму, дозволяє не лише обрати відповідну міру вчиненого та особистісним характеристикам міру юридичної відповідальності, але й на будь-якому етапі сприяти її припиненню, якщо таке не суперечить вимогам невідворотності, законності та обґрунтованості правової відповіді; може найкращим чином позначитися на досягненні її кінцевих цілей [17]. Варто погодитися із висновком, що закріплений в Конституції України принцип індивідуалізації юридичної відповідальності – це система правових механізмів забезпечення дотримання прав особи, яка притягається до відповідальності, з метою запобігання безпідставного та необґрунтованого притягнення такої особи до юридичної відповідальності за діяння, які вона не вчиняла. При притягненні особи до адміністративної відповідальності, цей принцип умовно складається з двох процедурних стадій: на першій стадії орган або посадова особа, що уповноважена на розгляд справи про адміністративне правопорушення визначає особу, діяння якої призвели до порушення правових норм, та можливість притягнення такої особи до адміністративної відповідальності; на другій стадії – визначаються обставини, що пом’якшують, обтяжують відповідальність та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Остання – друга стадія є актуальною лише в разі наявності в санкції статті відповідної дискреції покарання особи з метою уникнення від застосування невинуватно суворого або занадто м’якого заходу стягнення [17].

Розглядаючи справи за частиною шостою статті 481 МКУ суд постає перед вибором виду адміністративно-правової санкції. Тож, відповідаючи на запитання щодо кореляції санкції частини шостої статті 481 МКУ із конституційним принципом індивідуалізації юридичної відповідальності варто окремо розглянути кожен із видів адміністративних стягнень, а саме обчислюваний у неоподатковуваних мінімумах доходів громадян штраф, а також конфіскацію тимчасового увезеного транспортного засобу особистого користування або транспортного засобу комерційного призначення.

Відповідно до статті 464 МКУ штраф як адміністративне стягнення за порушення митних правил полягає у покладенні на особу, яка притягується до адміністративної відповідальності за таке правопорушення, обов’язку сплатити до державного бюджету грошові кошти у сумі, яка визначається цим Кодексом залежно від виду та характеру вчиненого правопорушення. Таким чином, установлений штраф у десять тисяч нмдг свідчить про те, що законодавець наперед гармонізував його розмір із “видом та характером вчиненого правопорушення” і не наділив такою можливістю суд (суддю).

Конституційний Суд України зазначає, що принцип індивідуалізації юридичної відповідальності у процедурі притягнення особи до адміністративної відповідальності на підставі статті 485 Кодексу має виявлятися не лише в притягненні до відповідальності особи, винної у вчиненні правопорушення, а й у призначенні їй виду та розміру покарання з обов'язковим урахуванням характеру вчиненого протиправного діяння, форми вини, характеристики цієї особи, можливості відшкодування заподіяної шкоди, наявності обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність [6].

Аналогічне правило має застосовуватися і у випадку притягнення до адміністративної відповідальності за частиною шостою статті 481 МКУ. Суд має змогу, натомість встановити вид адміністративного стягнення (штраф або конфіскація), проте не його розмір, коли йдеться про суму штрафу. При цьому існує нагальна потреба надати суб'єктам ухвалення рішень по справах про порушення митних правил правову можливість призначати штраф у розмірі, який би відповідав обставинам справи щодо тяжкості правопорушення, ступеня вини правопорушника та його індивідуального становища, на протидію механічному застосуванню цього адміністративного стягнення митними органами та судами у встановленому законом єдиному можливому розмірі [18]. Митне законодавство України має розвиватися шляхом установлення відносно визначених і альтернативних санкцій, що дозволяє індивідуалізувати адміністративну відповідальність за порушення митних правил [19].

Із наведеного випливає, що застосування санкції частини шостої статті 481 МКУ частково узгоджується із конституційним принципом індивідуалізації юридичної відповідальності.

4. Чи пропорційна адміністративна відповідальність за частиною шостою статті 481 МКУ тяжкості вчиненого порушення митних правил?

За своїм характером передбачене статтею 481 МКУ порушення митних правил є триваючим, негативні суспільно шкідливі наслідки його мають матеріальний/майновий характер, за об'єктом посягання належить до порушень, що посягають на встановлений порядок митного оподаткування та надання митних пільг у межах митного режиму тимчасового увезення, тимчасового вивезення.

У досліджуваному випадку пропорційність адміністративної відповідальності тяжкості вчиненого порушення митних правил забезпечується завдяки урахуванню більш тривалого, ніж у попередніх п'яти частинах статті 481 МКУ, порушення правил тимчасового увезення товару, а також через дискреційне повноваження щодо визначення виду адміністративного стягнення – штрафу або конфіскації.

Якщо брати до уваги загалом конструкцію статті 481 МКУ, то пропорційність досягається завдяки поступовому підвищенню суворості санкцій у разі недосягнення їх мети: законодавець встановив чітку співмірність між тривалістю порушення правил тимчасового увезення й розміром штрафу. Існує точка зору, що саме такий механізм у найбільш ефективний спосіб забезпечує досягнення мети застосування санкцій, а саме – припинення правопорушення й відновлення правопорядку у відповідній сфері [20].

Лише в аналізованій частині шостій статті 481 МКУ встановлено максимальний розмір штрафу та як альтернативний від адміністративного стягнення передбачено конфіскацію транспортного засобу. Водночас, варто зауважити, що перспективним і доцільним видається виключення конфіскації як виду адміністративно-правові санкції принаймні для випадків, коли безпосереднім предметом вчинення порушення митного правила є транспортний засіб особистого користування. Така диференціація, на наш погляд, здатна була би забезпечити почуття справедливості притягнутої до адміністративної відповідальності за перевищення строків тимчасового увезення транспортного засобу фізичної особи.

Відповідь на поставлене запитання має бути ствердною: так, адміністративна відповідальність за частиною шостою статті 481 МКУ є пропорційна (співмірна, адекватна) тяжкості порушення митних правил, що полягає у перевищенні строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України більше ніж на тридцять діб, а так само втраті цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектуванні.

5. Чи забезпечено внаслідок застосування частини шостої статті 481 МКУ справедливий баланс між вимогами публічного інтересу та захистом права власності особи?

Адміністративна відповідальність має публічний державно-обов'язковий характер. Адміністративний проступок за будь-яких умов, навіть коли він спрямований проти особи (фізичної чи юридичної), є порушенням правового порядку, охорона якого – мета і функція держави. Будучи похідним від державної волі, адміністративне переслідування, осудження і покарання (коли є для того достатні фактичні та юридичні підстави) – не тільки право, а й обов'язок держави, який здійснюється органом адміністративної юрисдикції від імені держави і незалежно від волі і бажання зацікавлених у справі осіб (наприклад, потерпілого). Державні органи не можуть займати сторонню позицію [11].

Питання публічного інтересу, на досягнення якого спрямовано зусилля в рамках адміністративно-юрисдикційної діяльності митного органу, згодом суду в процесі здійснення правосуддя, взаємопов'язане із питанням легітимної мети санкції статті 481 МКУ загалом і частини її шостої зокрема, так само як і з проблематикою пропорційності адміністративної відповідальності тяжкості вчиненого митного правопорушення.

Власне, принцип належного урядування підкреслює те, що між людиною (суб'єктом приватного права) та державою повинні бути вибудовані саме публічно-сервісні відносини, у яких інституції та процеси захищають суспільні інтереси.

Верховний Суд у своїй постанові від 18 травня 2022 р. сформулював правовий висновок, відповідно до якого дотримання необхідного (справедливого) балансу між суспільними (публічними) та приватними інтересами (принципу пропорційності) є важливою вимогою громадянського суспільства, демократичної, соціальної та правової держави та складовою принципу верховенства права. Критеріями дотримання такого балансу є: 1) втручання суб'єкта владних повноважень у приватне право особи є виправданим лише за умови, коли це є надзвичайно необхідним для захисту суспільних (публічних) інтересів; 2) можливість суб'єктів владних повноважень змінювати або відкликати окремі власні адміністративні рішення лише в інтересах суспільства, якщо це необхідно, але з урахуванням права та інтересів приватних осіб; 3) наявність обов'язкової та справедливої компенсації особі у разі втручання в її приватне право, що викликане суспільною необхідністю; 4) обов'язковість дотримання розумного співвідношення (пропорційності) між метою, досягнення якої передбачається для захисту суспільного (публічного) інтересу, та засобами, які використовуються для її досягнення [21].

Обмеження права власності у вигляді конфіскації майна має бути обумовлене захистом конституційного правопорядку, прав, свобод та гідності людини і громадянина, інтересів суспільства, держави, бути належним та необхідним заходом для досягнення такої легітимної мети, а також забезпечувати справедливий баланс між вимогами публічних інтересів та захистом права власності особи, не допускаючи надмірного впливу на адресатів, стосовно яких спрямоване зазначене обмеження [22].

Звідси висновок про те, що приписи частини шостої статті 481 МКУ в цілому забезпечують справедливий баланс між вимогами публічного інтересу ("митних інтересів", послугуючись термінологією основного митного закону) та захистом права власності особи.

6. Чи здатні менш обтяжливі для прав і свобод осіб заходи обмеження права власності досягти легітимної мети на тому самому якісному рівні?

Урахування всіх наведених вище обставин і ключових правових позицій дозволяє дійти висновку, що легітимна мета санкції частини шостої статті 481 МКУ щодо (а) невідкладної й ефективної протидії порушенню умов тимчасового ввезення товарів на митну територію України, зокрема перевищенню строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України більше ніж на тридцять діб, а так само втраті цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектуванню, (б) забезпечення своєчасного їх вивезення або заявлення в інший митний режим, не можуть бути досягнуті шляхом впровадження менш обтяжливих для прав в свобод осіб заходів обмеження права власності. Обговоренню й законодавчому вирішенню підлягає питання впровадження максимального та мінімального розмірів штрафів за усі передбачені МКУ митні правопорушення, а також диференціації застосування штрафу й конфіскації окремо щодо транспортних засобів особистого користування й транспортних засобів комерційного призначення.

Отже, відповідь має бути негативною: менш обтяжливі для прав і свобод осіб заходи обмеження права власності не здатні досягти легітимної мети на тому ж якісному рівні.

Висновки і перспективи. Наведені вище висновки дали підстави стверджувати про конституційність адміністративно-правової санкції, закріпленої в частині 6 статті 481 МК. До такого ж висновку дійшов і орган конституційної юстиції. Зауважмо, подальше вдосконалення застосування принципу пропорційності на національному рівні відповідно до міжнародних стандартів у галузі прав людини є важливим завданням для зміцнення верховенства права в сфері митно-правових відносин. Відповідно перспективними напрямками подальших наукових досліджень є вивчення механізмів реалізації принципу пропорційності в митному праві й формування цілісної доктрини, яка має слугувати орієнтиром для авторів нового МК, розробка якого наразі триває.

Список використаних джерел:

1. Головатий С. Про людські права : лекції. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 760 с.
2. Хрипун В. Поняття «пропорційності» та «баланс інтересів» у публічно-правових спорах: позиція Верховного Суду. *Судово-юридична газета*. 2022. 12 липня. URL: <https://surl.luh/pzjvaw> (дата звернення: 14.06.2025).
3. Дуфенюк О. М. Характеристики балансу приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні. *Юридичний електронний журнал*. 2022. № 12. С. 430–434. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-12/101.
4. Кармаліта М. В. Принцип пропорційності у практиці Європейського Суду з прав людини. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 1–2, т. 2. С. 69–73. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-2_2019/17.pdf (дата звернення: 14.06.2025).
5. Макух О. В. До проблеми забезпечення балансу приватних і публічних інтересів при регулюванні фінансових відносин (на прикладі рішень ЄСПЛ). *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького. Серія: Право*. 2016. № 2(14). С. 103–111. URL: <http://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/14-1.pdf> (дата звернення: 14.06.2025).
6. Щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 485 Митного кодексу України (щодо індивідуалізації юридичної відповідальності) : Рішення Конституційного Суду України (Другий

сенат) № 4-р(П)/2022 від 15 червня 2022 року у справі за конституційними скаргами Барсеяна Геворка Сенекеримовича та Ліненко Наталії Миколаївни. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-22#Text> (дата звернення: 14.06.2025).

7. Щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п'ятого, двадцять шостого розділу I Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні“ від 23 березня 2017 року : Рішення Конституційного Суду України (Перший сенат) у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю „МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ УКРАЇНА“ № 1989–VIII від 5 червня 2019 року № 3-р(П)/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-19#Text> (дата звернення: 14.06.2025).

8. Onishchenko, N. M., Teremetskyi, V. I., Otradsnova, O. O., Stefanchuk, M. O., & Fast, O. O. (2025). Balance Between Public Interests and Human Rights in the Context of Applying Pro Rata Principle. *Science of Law*, 2025(1), pp. 13-19. <https://doi.org/10.55284/sol.v2025i1.183>

9. Берназюк Я. О. Захист суспільного (публічного) інтересу як критерій обмеження конституційних прав та свобод особи. *Вісник права*. 2021. № 68. С. 124–134. DOI: 10.24144/2307-3322.2021.68.20

10. Пацурківський Ю. П. Окремі методологічні проблеми розуміння природи власності та права власності. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. Одеса : Гельветика, 2020. Вип. 85. С. 188–196.

11. Колеснікова М., Калініченко Л. Теоретико-правові засади адміністративної відповідальності. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 1. С. 102–107. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/1/20.pdf> (дата звернення: 14.06.2025).

12. Пашко П. В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації) : монографія. Одеса, 2009. 632 с.

13. Теслицький Г. «Митна» відповідальність. *Юридична газета Online*. 2019. 10 грудня. URL: <https://surl.lulxscg> (дата звернення: 14.06.2025).

14. Осадча Н. В., Ляшенко В. І. Митний режим тимчасового ввезення (вивезення): алгоритм реалізації та напрями вдосконалення. *Вісник економічної науки України*. 2010. № 2. С. 98–101.

15. Висновок на проект закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо тимчасового зупинення застосування штрафних санкцій за порушення порядку ввезення транспортних засобів на митну територію України» (реєстр. № 2345 від 30.10.2019 р.) / Комітет Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики. 21.01.2021. Протокол № 55. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/473969> (дата звернення: 14.06.2025).

16. Конституція України : науково-практичний коментар / за заг. ред. К. І. Чижмарь, О. В. Лавриновича. Київ, 2018. 290 с.

17. Маринчак Є. С. Науково-практична проблематика застосування принципу індивідуальної юридичної відповідальності за порушення митних правил. *Theoretical and empirical scientific research: concept and trends* : collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»² with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Vol. 4), 24 July 2020. Brussels, Kingdom of Belgium: European Scientific Platform, 2020. P. 50–52. DOI: 10.36074/24.07.2020.v4.16.

18. Ліпинський В. В. Адміністративний штраф за порушення митних правил: правова основа та перспективи вдосконалення їх тлумачення. *Юридичний вісник*. 2020. № 6. С. 183–192.

19. Томкіна О. О. Норми Митного кодексу України як предмет конституційного контролю. *Нове українське право*. 2021. Вип. 5. С. 86–91. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/132> (дата звернення: 14.06.2025).

20. Танчик О. Принцип пропорційності в адміністративних провадженнях щодо застосування санкцій до юридичних осіб. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3(31), vol. 2. С. 222–227. DOI: 10.51647/kelm.2020.3.2.36.

21. Постанова Верховного Суду від 18 травня 2022 року у справі № 280/988/19 (адміністративне провадження № К/9901/48691/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104400508> (дата звернення: 14.06.2025).

22. Щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу другого статті 471 Митного кодексу України : Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) № 3-р(П)/2021 від 21 липня 2021 року у справі за конституційною скаргою Одінцової Олени Анатоліївни. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-21#Text> (дата звернення: 14.06.2025).